

En entreprenörs förslag om en kapitalism som tar hänsyn till planetära gränser

BJÖRN LINDH OCH
YNGVE LINDH

Hur kan kapitalismen uppdateras för att verka inom planetära gränser? I *The Laghum Economy* presenterar entreprenören Stefan Krook ett systemförslag som utgår ifrån klassisk miljöekonomisk teori, men som möjliggörs genom konsumtionsbaserad beskattning och digital spårbarhet. Genom en omfattande grön skatteväxling – från arbete till resursutnyttjande – vill han korrigera marknadens systemfel utan att överge dess innovationskraft. Resultatet är ett normativt och teknikoptimistiskt bidrag som utmanar både traditionell skattepolitik och synen på hur hållbarhet bör integreras i den ekonomiska styrningen.

I sin bok *The Laghum Economy* presenterar entreprenören Stefan Krook ett ambitiöst förslag om hur kapitalismens marknadsmisslyckande kan korrigeras genom att sätta pris på att överträda Jordens planetära gränser, ett ramverk för hållbar utveckling utformat av en forskargrupp under ledning av Johan Rockström vid Stockholm Resilience Centre (Stefen 2015). Bokens kärna är idén om en skatteväxling där beskattningen av arbete sänks samtidigt som beskattningen av att överträda planetära gränser höjs, inte i produktionsledet, utan i konsumtionsledet. På så sätt kan marknadens innovationskraft bevaras och riktas mot resurseffektivitet, cirkularitet och välfärd inom planetära gränser.

I grunden är idén inte ny inom nationalekonomin. Pigouanska skatter, dvs miljöskatter som internaliserar externa effekter, har diskuterats i över ett sekel. Erik Dahlén, verksam vid Han-

delshögskolan, skrev i samma anda 1968 *Sätt pris på miljön*. Krooks bidrag bygger på dessa idéer men har länkat till ramverket om planetära gränser och i en betydligt större skala. Han föreslår ett nytt operativsystem för ekonomin, där genomförandet kräver digital spårbarhet, värdekedjedata och beskattning i konsumtionsledet. Krook argumenterar väl för att dagens kapitalistiska system har utvecklats under antagandet om i praktiken obegränsade planetära gränser, och att detta antagande i dag utgör ett systemfel och inte något marginellt. Boken är pedagogiskt skriven, rik på exempel och tydlig i sin normativa hållning: Marknaden ska inte avskaffas, men systemet måste uppdateras så att det tas hänsyn till naturens begränsningar.

En tydlig styrka i *The Laghum Economy* är att den placerar planetära gränser i kärnan av den ekonomiska styrningen. Centralt är en grön skatteväxling som flyttar beskattning från inkomster till konsumtion av varor och tjänster. Detta har flera positiva effekter. För det första kan miljöläckage undvikas, dvs att produktion flyttas utomlands när ett land skärper miljöskatter och regleringar på produktionen mer än andra länder. Detta gör att ett land inte är beroende av att närliggande länder inför liknande skatter, vilket har varit ett problem vid tidigare miljöskatteväxlingar. Genom att löneskatter sänks stärks också exportindustrins konkurrenskraft under en övergångsperiod. För det andra kan konsumenterna göra riktiga val för att respektera planetära gränser utan att vara välinformerade om hur varor och tjänster har producerats. De behöver inte ex inte känna till olika typer av grön märkning, då de negativa externa effekterna redan finns internaliserade i konsumentpriserna. För det tredje hävdar Krook att den föreslagna skatteväxlingen är en fördel i en tid då stora förändringar sker och stor osäkerhet råder på arbetsmarknaden, genererad av utveck-

RECENSION

Stefan Krook: *The Laghum Economy*, Volante, 2025, 134 sidor, 978-9-179-65465-8.

Björn Lindh är civilingenjör i bioteknik och har en master i entreprenörskap och är verksam som entreprenör, investerare och strategisk rådgivare inom grön innovation. Han är och har varit engagerad i ett flertal teknik- och forskningsbaserade bolag sedan 20 år, med särskilt fokus på strategier, finansiering och affärsmodellutveckling i hållbarhetssektorn. bjorn.lindh@lindhea.se

Yngve Lindh är fil dr och arbetade före pensioneringen på Uppsala universitet, Sveriges riksbank, finansdepartementet och som ekonomiskt råd vid Sveriges OECD-delegation i Paris. lindhnyngve@gmail.com

lingen av AI. Lägre lönekostnader kan då få positiva effekter på sysselsättningen. En övergång till större skatteuttag på naturresurser ger också en mer stabil skattebas som säkrar de offentliga finanserna och välfärdsystemet.

Hur ska då skatten på konsumtion utformas? Krook ser möjligheter att med hjälp av framsteg i dataanalys, digital produktspårning och miljöräkenskaper successivt addera de negativa externa effekterna från brytning i gruvor, av produktionen av varor och tjänster och av transporter av både insatsvaror och slutprodukter, så att det i konsumtionsledet kan sättas en skatt motsvarande de totala externa effekterna i hela kedjan. Konsumenten av en vara ska då på varumärkningen kunna se hela processen i en digital produktdeklaration, som kan benämnas varans eller tjänstens miljöpass.

Men det finns analytiska och praktiska utmaningar. För det första förutsätter systemet att resursinnehåll, miljöpåverkan och värdekedjor kan mätas, verifieras och uppdateras för i princip alla varor och tjänster. Krook pekar på att EU:s arbete med utsläppsredovisning i värdekedjorna (Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD) är ett led i rätt riktning för att ta fram ett sådant system, men frågan är hur mogen den tekniska infrastrukturen är för att bära ett så finmaskigt skattesystem i realtid. Vidare uppstår frågor om administrativ komplexitet och regelefterlevnad. Ett system med differentierade skattesatser på varor och tjänster baserat på resursinnehåll riskerar att bli svårt att överblicka, särskilt för små och medelstora företag. Krook argumenterar för att digitaliseringen löser detta, men underskattar sannolikt de institutionella och organisatoriska kostnaderna i övergången. Därutöver är den politiska ekonomin relativt utvecklade i analysen. Även om Krook korrekt påpekar att skatteväxlingen i

sig kan göras fördelningsneutral eller progressiv, är erfarenheten att förslag om förändringar i skattesystemet ofta möter betydande motstånd från både sårbarheten och väljare, särskilt när de påverkar priser i vardagskonsumtionen.

I debatten om det svenska skattesystemet hävdar flera ekonomer att vi i Sverige behöver en genomgripande skattereform. Eklund (2020) har presenterat ett väl genomarbetat förslag till en sådan reform. I det förslaget är en enhetlig mervärdeskatt en bärande del då det är enkelt och för företagen mindre samhällsekonomiskt snedvridande och att det stärker statskassan. I Eklunds förslag tas miljöskatter ut genom punktskatter. Krooks förslag om en mycket differentierad konsumtionskatt avviker således avsevärt från Eklunds förslag när det gäller konsumtionsbeskattningen.

Bokens största förtjänst är kanske inte att den levererar ett färdigt policyrecept, utan att den öppnar ett forskningsprogram. Här är några särskilt angelägna frågor för vidare analys:

1. Hur mogna är dagens digitala system (ERP, blockkedjor, produktpass, värdekedjedata) för att möjliggöra dynamisk och rättssäker beskattning av resursinnehåll i stor skala?
2. Hur kan ett Laghum-system utformas för att minimera möjligheter till underrapportering, *greenwashing* och strategisk omklassificering av produkter och tjänster?
3. Hur kan småföretag, organisationer i civilsamhället och offentliga verksamheter hantera ett stort antal skattesatser utan att administrativa kostnader åter upp effektiviseringsvinster?
4. Vilka blir de kort- och medelfristiga effekterna på de offentliga finanserna, sysselsättning, reallöneelasticitet, investeringar och inflation vid en snabb och omfattande skatteväxling av det slag Krook föreslår?

Sammanfattande omdöme: *The Laghum Economy* är inte en traditionell nationalekonomisk monografi, utan ett normativt, entreprenöriellt och systemorienterat bidrag. För akademiska läsare kan vissa resonemang upplevas som förrenklade, men bokens värde ligger i dess helhetsgrepp och i dess tydliga budskap: planetära gränser kan inte längre hanteras som ett tillägg till ekonomin, de måste byggas in i dess grundläggande incitament.

För den ekonomiska debatten är detta ett välkommet och utmanande bidrag. Krooks modell är sannolikt inte den slutliga lösningen, men den är tillräck-

ligt konkret för att förtjäna seriös analys, empirisk prövning och vidareutveckling av forskare och analytiker i departement, myndigheter och tankesmedjor. Det är i sig ett betydande bidrag.

REFERENSER

Dahlén, E (1968), *Sätt pris på miljön*, SNS, Stockholm.

Eklund, K (2020), "Vårt framtida skattesystem – en ESO-rapport med förslag på en genomgripande skattereform", ESO-rapport 2020:7, Stockholm.

Steffen, W m fl (2015), "Planetary Boundaries: Guiding Human Development on a Changing Planet", *Science*, vol 347, <https://doi.org/10.1126/science.1259855>.